

לקוטי תורה

עם ביאורי

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

פרשת צו - ליל הסדר

תשפ"ה

ד"ה "להבין מה שכתוב בהגדה מצה זו"

לקוטי תורה צו, דף יב עמודה ב

לומדים יקרים,

השבוע מתפרסם לראשונה הביאור לד"ה "להבין מה שכתוב בהגדה מזה זו" לפסח, והשיעור להלן הוא על החלק הראשון של אות ג של המאמר. השבוע לא מתפרסמת חוברת חסידות נוספת, ובעז"ה בשבוע הבא נתחיל לפרסם סדרה חדשה של שיעורים על 'דרך מצוותיך'.

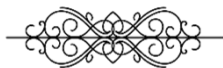

תוכן העניינים

- "לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ" - משום ההתגלות.....3
- המצה: המשכה מלמעלה מסדר השתלשלות.....6
- החלוקה וההבדלה בהמשכת השפע.....10

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת אחי האהוב ינון פליישמן, שנפל במלחמה

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

מורנו ורבנו הגדול אשר מימיו אנו שותים

הרב עדין בן אברהם משה אבן ישראל (שטיינזלץ) זצ"ל

להקדשת החוברות לעילוי נשמת יקיריכם התקשרו: 052-886-8823

ג. והנה, נמצא כי שתי מצות הם: מצה של לילה הראשון חובה, ומצה של כל ימי פסח. ועל בחינת השנייה אמר שלא הספיק כו'. כי אבותינו לא היו צריכים באמת להיות להם מצה של שימור כל ימי הפסח כנזכר לעיל, אך זה היה אצלם

פה יהודי אחד, שהשיגעון הפרטי שלו היה שלדעתו חייבים לאכול מצה כל שבעת ימי הפסח מחיוב גמור, וכל מי שהוא היה יכול לדבר איתו – הוא היה מעלה את העניין הזה, אפילו לא רק בסמוך לפסח; אני חושב שפגשתי בו בשבועות או בסוכות, והוא העלה את העניין הזה. אגב, היו גם אנשים שהלכו לקצה השני: מכיוון שהם כל כך חוששים לכך שיימצא חמץ, אז הם לא אוכלים מצות כל ימי הפסח אלא רק בשעה שהם חייבים לאכול מצה, כלומר בליל הסדר. בשאר ימות הפסח הם אוכלים דברים שהם בהם שום דגן, כדי שהם לא יגיעו לאיזשהו חשש חימוץ.

בכל אופן, ההלכה היא שיש חובה לאכול מצה בלילה הראשון, ובששת הימים הבאים – או בעצם ברוב שבעת הימים, יש רשות של אכילת מצה. ועל בחינת המצה השנייה, אמר שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ כו'. זאת אומרת שהטעם הזה לא נאמר על המצה שהיא חלק מקורבן הפסח, של "מצות על מרורים יאכלוהו" – שזו חובה לעצמה, אלא הטעם הזה מוסב על המצה של כל ימי החג. זאת אומרת שבני ישראל המשיכו לאכול מצות גם בהמשך, ועל המצות הללו נאמר "שלא הספיק בצקם להחמיץ". כי אבותינו לא היו צריכים באמת להיות להם מצה של שימור כל ימי הפסח כנזכר לעיל, הם לא היו צריכים להישמר מחמץ, אך זה היה אצלם

המאמר הזה הוא מאמר של פסח, ובתחילתו הוא מדבר על השאלה שאומרים בהגדה "מצה שאנו אוכלים על שום מה". בהגדה התשובה היא "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שבא הקב"ה וגאלם". השאלה של אדמו"ר הזקן על העניין היא שאלה פשוטה: הרי לפי האמור בתורה בפרשת בא, הציווי על אכילת מצה נאמר עוד לפני חג הפסח, ושם כתוב שצריך לאכול את הפסח מצות על מרורים. אם כן, אנחנו אוכלים מצה מכיוון שנצטוונו לעשות זאת, ולכאורה הטעם "שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ" הוא לכאורה איננו חלק ממה שנאמר בעניין זה בתורה. עיקר התשובה שלו היא שיש בעצם שני עניינים במצה: יש את המצה של ליל הסדר, שהיא סוג אחד של חיוב, ויש את המצה של כל שאר ימות הפסח.

"לא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ" - משום ההתגלות

ג. והנה, נמצא כי שתי מצות הם: מצה של לילה הראשון חובה, שאז יש חובה לאכול כמות מסוימת של מצה, ומצה של כל ימי פסח, שאמנם היו על זה כל מיני ויכוחים בהלכה, אבל בעיקרו של דבר החיוב הזה הוא רק תולדה של איסור החמץ. זאת אומרת שמכיוון שאסור לאכול חמץ אז אוכלים מצה, אבל אין חיוב לאכול מצה בששת הימים האחרים של פסח. הכרתי

ממילא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים. פירוש, דמה שהקב"ה נקרא 'מלך מלכי המלכים', כפשוטו היינו המלכים הם המלכים שלמטה בעולם הזה, ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא המרום, כמו שכתוב בדניאל סימן י': "ושר מלכות פרס" כו', והקב"ה נקרא מלך על מלכי המלכים. ועוד נקרא 'מלך מלכי המלכים' בבחינת מלכותו והנהגתו העולמות על ידי עשר ספירות: המלכים הם נצח הוד יסוד, ומלכי חסד גבורה תפארת, ומלך מלכי היינו חכמה בינה דעת. כי בעולם העשייה מאירים בחינת נצח הוד יסוד, ובעולם היצירה מאיר חסד גבורה תפארת, ובעולם הבריאה בינה, אך באצילות מאיר בחינת חכמה. והיינו כי בחכמה שורה אור אין סוף ברוך הוא שהוא הנקרא מלך מלכי המלכים, ועיין בזוהר ח"א דף ג עמוד א, ובזוהר ח"ב יתרו דף סז עמוד ב. וגילוי חכמה הוא גילוי אור אבא שנגלה בבחינת גילוי, לפיכך ממילא לא הניח להחמיץ בצקם כו' להיות יניקה חס ושלום.

וכמו שכתוב: "ירא את ה' בני ומלך", דהפירוש כפשוטו היינו כשם שתצטרך ליראה את ה' יתברך אף על פי שאין אתה רואהו ועם זה תפירוש מן העבירה, כן תצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו נכח פניך, אף על פי שאי אתה רואהו ובזה תנצל מחיוב מיתה למלכות (כן פירש בגד הקמח ערך יראה). ויש עוד בפירוש הפסוק כמו שאמרו רבותינו ז"ל "ירא את ה' בני ומלך": "ומלך על יצרך". ושני הפירושים אמת, והיינו שעל ידי היראה האמיתית מה' שהוא מלך מלכי המלכים, על ידי זה "ומלך על יצרך" – שלא להימשך אחר תאוות הגשמיות מחמת היראה והביטול. והיצר הרע הוא החמץ, וכמו שכתוב: "מכף מעול וחומץ", ולכן על ידי שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה אזי ממילא לא הספיק להחמיץ כו'. אבל אצלינו נעשה חיוב לדורות להיות "מצות יאכל את

ספירות: המלכים הם נצח הוד יסוד, ומלכי חסד גבורה תפארת, ומלך מלכי היינו חכמה בינה דעת. כי בעולם העשייה מאירים בחינת נצח הוד יסוד, ובעולם היצירה מאיר חסד גבורה תפארת, ובעולם הבריאה מאיר הבינה, אך באצילות מאיר בחינת החכמה. והיינו כי בחכמה שורה אור אין סוף ברוך הוא, וה' בחכמה שהוא הנקרא מלך מלכי המלכים. ועיין בזוהר ח"א דף ג עמוד א, ובזוהר ח"ב יתרו דף סז עמוד ב. וגילוי חכמה הוא נקרא בלשון המקובלים גילוי אור אבא, שנגלה בזמן יציאת מצרים בבחינת גילוי, לפיכך

ממילא שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים. פירוש, דמה שהקב"ה נקרא 'מלך מלכי המלכים', קודם כול זה כפשוטו, היינו המלכים הם המלכים שלמטה בעולם הזה, ומלכי המלכים הם השרים העליונים שבצבא המרום, כמו שכתוב בדניאל סימן י': "ושר מלכות פרס" כו', ויש גם שר מלכות יוון, שר ישראל שהוא מיכאל וכן הלאה – והם מלכי המלכים. והקב"ה נקרא מלך על מלכי המלכים. זהו אם כן צד אחד של הביטוי הזה.

ועוד נקרא 'מלך מלכי המלכים' בבחינת מלכותו והנהגתו העולמות על ידי עשר

אלא מעצם כך שאני יודע שהכוח מצוי בידי המלך. ויש עוד בפירוש הפסוק כמו שאמרו רבותינו ז"ל במדרש (דברים רבה ו, לג) על הפסוק "ירא את ה' בני ומלך": "ומלך על יצרך", כלומר 'ירא את ה' בני', ועל ידי זה תעשה מלך על יצרך.

ושני הפירושים אמת, והיינו שעל ידי היראה האמיתית מה' שהוא מלך מלכי המלכים, על ידי זה "ומלך על יצרך" – שלא להימשך אחר תאוות הגשמיות מחמת היראה והביטול. כלומר מתוך יראת ה' שהוא מלך מלכי המלכים, האדם יכול לשלוט ביצרו. והיצר הרע הוא החמץ, וראייה נוספת לכך היא כמו שכתוב: "מכף מעול וחומץ" (תהילים עא, ד), ומהפסוק עולה שחומץ פירושו רשע.

ולכן על ידי שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה אזי ממילא לא הספיק בצקם להחמיץ כו', מפני שכאמור נפלה עליו יראה גדולה, ולכן הבצק לא היה יכול להפוך לחמץ. אבותינו לא היו צריכים להיזהר בחמץ, מפני שהיראה הגדולה שנפלה ביטלה את היצר הרע. אגב, הדבר הזה נכון גם בנוגע לעניינים אחרים: כאשר יש לאדם יראה גדולה, כל מיני יצרים מתבטלים ממנו, ורק כשהוא מתחיל להתרגל אל היראה הזו הוא יכול לחזור לאיזשהו עולם אחר. זאת אומרת שבזמן שיש יראה גדולה, נוצר ממילא ביטול של היצר – לא מתוך מאבק, אלא בגלל האימה שמבטלת אותו ממילא.

אבל אצלינו נעשה חיוב לדורות להיות "מצות יאכל את שבעת הימים" (שמות יג, ז), זאת אומרת שאנחנו צריכים לעשות

ממילא לא הניח להחמיץ בצקם כו' להיות יניקה חס ושלום. גילוי כזה הוא גילוי של אימה גדולה, והבצק לא החמיץ מפני שכביכול אפילו הוא מפחד ומתיירא.

במקומות אחרים מוסבר העניין של החמץ, והוא שהחמץ הוא בעצם חתיכת בצק שגדלה ומתנפחת, ולכן מדובר על כך שהחמץ הוא בחינת הגאווה, גסות הרוח וכן הלאה. לעומת זאת, בחינת המצה היא להיפך: בחינת הענווה, השפלות וההנמכה. לעניינו, מה שאדמו"ר הזקן אומר כאן זה שכאשר נגלה מלך מלכי המלכים, אז גם הדברים הללו לא יכולים להרים את הראש, ולכן הבצק לא יכול להחמיץ, מכיוון שכאמור החמץ הוא הסמל של הרע. אגב, כמעט בכל ההגדות ולא רק בהגדות שעל דרך הסוד, אומרים בזמן ביעור החמץ תפילה על דרך הסוד שיחד עם החמץ גם כל הקליפות והחיצונים וכיוצא בזה יתבערו.

וכמו שכתוב: "ירא את ה' בני ומלך" (משלי כד, כא), וזה פסוק קצת מוזר. דהפירוש כפשוטו היינו כשם שתצטרך ליראה את ה' יתברך אף על פי שאין אתה רואהו, ועם זה תפרוש מן העבירה. כן תצטרך שתתירא מן המלך המולך בארץ ותשים צורתו נכח פניך, אף על פי שאי אתה רואהו ובזה תנצל מחיוב מיתה למלכות (כן פירש בגד הקמח ערך יראה). כלומר כשם שיראת המלך איננה נובעת מזה שהוא נוכח לפניי אלא מעצם ידיעתי שהמלך קיים, כך גם היראה מה' היא באופן כזה שאמנם אינני רואה אתו אבל אני יודע שהוא קיים. כלומר היראה איננה נובעת מכך שאני נתקל בכוח באופן ישיר,

שבעת הימים" שהם המידות, שבהם יש שליטה ליצר הרע, ששבירת הכלים היה בשבע תחתונות, ועל כן צריך להמשיך בהם בחינת מצה וביטול. ועל בחינה הראשונה נאמר "בעבור זה עשה הוי"ה לי", "בעבור זה – בשעה שיש מצה" כו', שבעבור המשכת מצה "עשה הוי"ה", הוא גילוי אור אבא. ופירוש דהיינו ענין "עשה הוי"ה לי" היינו מה שנמשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא למטה ממש בעולם העשייה. וזהו "עשה הוי"ה לי" – שנמשך גילוי שם הוי"ה בעשייה הגשמיות. ואיך אפשר שיומשך אור גדול זה כל כך למטה עד שיומשך 'לי' ממש, עם שאני בעשייה הגשמית במצרים? זהו אי אפשר רק "בעבור זה", דהיינו מה שעל ידי המצה נמשך מוחין דאבא. ש-"החכמה מאין תמצא", שהיא למעלה מסדר ההשתלשלות, עד ששם נאמר: כחשכה כאורה" ו-"השווה ומשוה כו'". לכן יוכל להיות "עשה הוי"ה לי", שיומשך האור 'לי' למטה בעשייה הגשמיות.

ושליטה, ולכן צריך להאכיל אותן במצה שהיא בחינת ביטול – ועל ידי זה האדם זוכה להארה.

המצה: המשכה מלמעלה מסדר ההשתלשלות

ועל בחינה הראשונה נאמר "בעבור זה עשה הוי"ה לי בצאתי ממצרים" (שמות יג, ח), ובהגדה אומרים: "בעבור זה – בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך" כו', שבעבור המשכת מצה עשה הוי"ה הוא גילוי אור אבא. זאת אומרת שהעניין של "זה עשה הוי"ה לי" הוא שהקב"ה מתגלה בתוך עולם המעשה. ופירוש דהיינו ענין "עשה הוי"ה לי" היינו מה שנמשך גילוי אור אין סוף ברוך הוא למטה ממש בעולם העשייה. וזהו "עשה הוי"ה לי" – שנמשך גילוי שם הוי"ה בעשייה הגשמיות. זהו העניין של ההתגלות שבתוך עולם המעשה, בתוך העולם הזה שלנו דווקא – שיהיה גילוי הבחינה העליונה של שם הוי"ה.

את הדבר הזה בדרך עשייה, ולא בדרך של ממילא. במקום אחר אדמו"ר הזקן מדבר על המוזרות שבביטוי 'מצות יאכל'. אילו היה כתוב 'מצות תאכלנה בשבעת הימים' זה היה יכול להיות בסדר, אבל אם לא היינו יודעים במה מדובר והיה כתוב 'מצות יאכל את שבעת הימים' – היינו מסבירים שהמצות ייאכלו על ידי שבעת הימים.

אלא שבעצם, זה האופן שבו מוסבר כאן הפסוק: שבעת הימים הם שבע המידות מחסד ומטה, שבהם יש שליטה ליצר הרע, משום ששבירת הכלים היה בשבע מידות התחתונות, ועל כן צריך להמשיך בהם בחינת מצה, ושכאמור היא מבחינת ביטול. המידות הן נטיות נפש, וכשלעצמן הן אינן פונות לכיוון זה או אחר. בספר יצירה (ד, יב) המידות נקראות "שבע כפולות, כלומר הן יכולות לפנות לכיוונים שונים לגמרי, וגם האובייקטים שעליהם הן חלות יכולים להיות שונים מן הקצה אל הקצה. מכיוון שהמידות יכולות ללכת לכיוונים כל כך שונים הן צריכות תיקון

שהיא בעצם לא לפי ערך מסוים והיא לא מתייחסת לשום דבר, ודווקא משום כך היא יכולה להופיע בכל מקום.

החלק הפרדוקסלי של הרעיון הזה מופיע בצורות אחרות, בין היתר אצל המהר"ל. אחת הסיבות שהמהר"ל מתקיף את הגישה של הרמב"ם, היא שלטענתו כשהרמב"ם מדבר על הקב"ה כמהות של השכל העליון הוא מקטין ומשפיל את מהותו, מכיוון שבאמת הקב"ה נמצא למעלה מהמדרגה הזו לאין ערוך. כאשר המהר"ל מדבר על המהות של הקדוש, הוא אומר שהקדוש הוא הנבדל בעצם מכל המהויות, ושכל המדרגות לא שייכות אליו. מכאן יוצא הפרדוקס שהקב"ה נמצא בעולם החומרי לא פחות ממה שהוא נמצא בעולם הרוחני. כאשר מדברים על הקב"ה כמהות רוחנית או שכלית, ממילא נוצר גם סדר מדרגות, שבו הקב"ה מתגלה במקום שיש לו מהות רוחנית יותר גבוהה, או במקום שיש לו שכל יותר עליון וכן הלאה. אבל כאשר אומרים שהקב"ה בעצם מצוי מעבר לחלוקות הללו, זאת אומרת שהתגלותו – במידה שהיא בכלל אפשרית – איננה מוגבלת על ידי החלוקה בין הגשמי והרוחני. במילים אחרות, הצמצום של האלוקי אל התחום הרוחני נובע מתוך תפיסה שמצמצמת את הקב"ה למהות רוחנית בלבד.

לענייננו, מה שאדמו"ר הזקן אומר כאן זה שמכיוון שהקב"ה הוא למעלה מסדר ההשתלשלות, ההתגלות מהדרגה הזו היא בבחינה כזאת שמשווה קטון וגדול. לכן יוכל להיות "עשה הוי"ה לי", שיומשך

ואיך אפשר שיומשך אור גדול זה כל כך למטה עד שיומשך 'לי' ממש, עם שאני בעשייה הגשמית במצרים? איך יכול להיות שלא רק "עשה הוי"ה", אלא הוא עשה את זה "לי", למרות המקום שאני נמצא ועומד בו, ולמרות שאני נמצא בתוך טומאתה של מצרים. אלא שזהו אי אפשר רק "בעבור זה", דהיינו מה שעל ידי המצה נמשך מוחין דאבא. במקומות אחרים מדובר על כך שהמצה נקראת 'נהמא דמהימנותא' – לחם של אמונה, וזאת אומרת שהעניין של אכילת המצה מועיל לתוספת האמונה, משום שאור האמונה תלוי כבר בתוך המצה – מפני שעל ידה נמשך מוחין דאבא.

ש-"החכמה מאין תמצא" (איוב כח,יב), שבשורשה היא בבחינת האין, והיא למעלה מסדר ההשתלשלות, עד ששם נאמר: "גם חשך לא יחשיך ממך... כחשכה כאורה" (תהילים קלט,יב). הביטוי כמו 'חשכה כאורה' בעצם משווה את החושך אל האור; אבל הביטוי שכתוב בפסוק 'כחשכה כאורה' בעצם אומר שכמו האורה כך החשיכה. זאת אומרת שזו השוואה בין שני דברים שעומדים באותה המדרגה; זה לא להגיד שהחושך הוא כמו האור, אלא לומר שהאור והחושך אינם נבדלים זה מזה, ואין שום חילוק בין דבר אחד לחברו. וזוהי אותה בחינה של "השווה ומשווה קטון וגדול" כו'. זאת אומרת שלעומת האינסוף אין הבדל בין הקטן והגדול, ולכן גם בבחינה של האין אין הבדל בין החשיכה והאורה, ובאותו אופן גם אין הבדל בין המעלה והמטה. זו בעצם הסיבה לכך שיכולה להיות התגלות כזאת – מפני

והענין, כי הנה כתיב "ועברתי בארץ מצרים", "אני ולא מלאך, ולא שרף" כו', שהם בחינת בריאה יצירה עשייה. וכן באצילות עצמה יש בחינת בריאה יצירה עשייה, שהמלכות נקראת עשייה שבאצילות, וחסד גבורה תפארת ובינה הם יצירה ובריאה דאצילות. וזהו גם כן פירוש "אני ולא מלאך", שהמלכות נקראת גם כן "המלאך" כו'. אלא 'אני' דווקא, שהוא על ידי המשכת אור אבא מקור החכמה, שהוא אצילות שבאצילות (ועיין מה שנתבאר בד"ה "ולהבין בתוספת ביאור ענין וייצר" כו', שכמו כן בארבע בחינות דמם צומח חי מדבר, שבאצילות חכמה עילאה היא בחינת מדבר כו', עיין שם). לפי שארץ מצרים היה מקום טומאה, והוצרך דווקא להיות המשכה עליונה ש-"גם חשך לא יחשיך" ו-"כחשכה כאורה", והיינו אור אבא ולא אימא כו'.

מכיוון שכשם שהקב"ה יכול להיות בגובהי מרומים, כך הוא יכול להיות גם בתחתית המדרגות.

והענין, כי הנה כתיב "ועברתי בארץ מצרים" (שמות יב, יב), ואומרים על זה בהגדה: "אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח" כו', שהמלאכים והשרפים הם בחינת העולמות של בריאה יצירה עשייה. וכן באצילות עצמה יש בחינת בריאה יצירה עשייה, שהמלכות נקראת עשייה שבאצילות, וחסד גבורה תפארת ובינה הם יצירה ובריאה דאצילות, והחוכמה שבאצילות היא אצילות שבאצילות. וזהו גם כן פירוש "אני ולא מלאך", שהמלכות נקראת גם כן "המלאך" כו'. אלא 'אני' דווקא, שהוא על ידי המשכת אור אבא מקור החכמה, שהוא אצילות שבאצילות (ועיין מה שנתבאר בד"ה "ולהבין בתוספת ביאור ענין וייצר" כו', שכמו כן בארבע בחינות דמם צומח חי מדבר, שבאצילות חכמה עילאה היא בחינת מדבר כו', עיין שם).

הנקודה היא שההתגלות שהייתה במצרים הייתה לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף, אלא על ידי בחינת 'אני' – שהיא הבחינה

האור 'לי' למטה בעשייה הגשמיות. רק משום שהקב"ה הוא כל כך גדול, הוא יכול להגיע גם לדבר הרחוק ביותר, משום שלמרחק – לא רק במובן החומרי אלא גם במובן הרוחני – אין יותר משמעות. כאשר מדברים על מרחק פיזי אז ברור שאפשר לדבר על הבדל בין רחוק וקרוב, אבל אותו הדבר נכון גם כאשר מדברים על מדרגות רוחניות: מהות רוחנית גבוהה איננה יכולה להתגלות בתוך דרגה נמוכה, משום שאין לה דרך להתקשר אל הדרגה הזו. לדוגמה, כשיש עניין שכלי מסובך מאוד יכול להיווצר מרחק אינטלקטואלי, וככל שלאדם מסוים יש כישורים אינטלקטואליים גבוהים יותר כך הוא יהיה מסוגל להבין טוב יותר את העניין הזה, ואם הוא לא בכוחו כזה – אז הוא יהיה רחוק יותר ממנו, וכך בעצם נוצרים גם קירוב וריחוק בעניינים רוחניים. אלא שהקב"ה נעלה מן הגבולות הללו והוא איננו קשור לגבולות של השכלי או הרוחני, ולכן מבחינתו הגשמי והרוחני, המעלה והמטה נמצאים באותו מרחק ממש. ממילא יכול להיות מצב כזה של "עשה ה' לי" – אפילו כאן בעולם הזה,

אבל כאשר אומרים שגדלותו של הקב"ה היא מעבר לכל הדברים הללו, יוצא שהפרטים הקטנים הם בדיוק כמו הכללים הגדולים, זאת אומרת שההבדל בין הכלל הגדול והפרט הקטן מאבד את המשמעות שלו אל מול האור האלוקי. מהצד הזה, מי שיכול להגיע אל הפרטים הקטנים ביותר הוא איננו מלאך או שרף, אלא זה הקב"ה בעצמו.

בניגוד למכות אחרות, מכת בכורות הייתה מכה מאוד פרטנית. המכות האחרות היו יכולות להיעשות על ידי שליח משום שהן מכות כוללות, כלומר ישנה הגדרה כוללת פחות או יותר למכה: דם, צפרדע כינים וכן הלאה = יש איזה עניין אחד, והוא יכול להיעשות על ידי כוח יותר. אבל ההבחנה בין מי שהוא בכור לבין מי שהוא איננו היא הבחנה מאוד פרטנית, והיא איננה תוצאה של סוג או מין מסוימים. אפשר לעשות כל מיני הבחנות בנוגע לאדם, כולל מהו סוג הדם שלו ומהו המערך הגנטי שלו, אבל בשביל לדעת אם הוא בכור או לא – צריך לדעת גם את ההיסטוריה שלו. לכן, זו לא עבודה של כוח כולל כמו מלאך ושרף, אלא דווקא של הקב"ה בעצמו – משום שהוא עד אין סוף, ולכן דווקא הוא יכול להיכנס לפרטים ולפרטי הפרטים הקטנים עד אין שיעור.

לפי שארץ מצרים היה מקום טומאה, והוצרך דווקא להיות המשכה עליונה ש- "גם חשך לא יחשיך" ו-"כחשכה כאורה". ארץ מצרים היא מקום שכביכול כאילו המלאך לא יכול להיכנס אליו, אבל כאמור – דווקא משום גדולתו של הקב"ה הוא כן יכול. והיינו אור אבא ולא אימא כו'.

של האצילות בעצמה, כלומר זו התגלות שהיא למעלה מכל הדרגות. מכיוון שזו התגלות בדרגה כל כך גבוהה, הרי שהקב"ה יכול להתגלות בכל הדרגות לפי ששם אין חלוקה בין הדרגות השונות. במדרגות הנמוכות יותר תמיד תהיה איזושהי הגבלה, מכיוון שכשם שיש הגבלה של הנמוך שהוא איננו יכול להיעשות גדול, כך יש גם הגבלה של הגדול שהוא איננו יכול להיעשות קטן. זאת אומרת שלא רק שהעכבר איננו יכול למלא את מקומו של הפיל, אלא שגם הפיל איננו יכול להיכנס לחורו של העכבר. הוא אמנם לא מוגבל משום שהוא קטן מידי אלא משום שהוא גדול מידי, אבל בסופו של דבר זו גם כן סוג של הגבלה.

יש הבנה הרבה יותר כוללת שקשורה לדברים הללו. בתוך העולם שלנו אנחנו מכירים שכאשר למשל אדם ממלא תפקיד גדול, הוא בהכרח איננו יכול להיכנס לפרטים הקטנים; מן הסתם יהיה פקיד זוטא יותר שיטפל בעניינים הללו. הממונה גדול איננו מתעסק בדברים הללו וגם יכול להיות שהוא איננו בקיא בהם; כל מה שהוא עושה זה לתת הוראות כלליות, שהן מתבצעות על ידי מערכת של פקידים ושליחים.

הנקודה הזו קשורה לפילוסופיה של ימי הביניים אבל לא רק אליה, כיוון ששם מדובר על כך שהקב"ה משגיח רק על המינים או על הסוגים, כיוון שההשגחה שלו היא כוללת. הוא כביכול דומה לאותו ממונה גדול שאחראי על דברים רבים מידי מכדי להתעסק בפרטים הקטנים.

והיינו כי מה שנמשך על ידי מלאך או שליח עם היות שהכל ממנו יתברך והמלאך הוא רק שליח וכחומר ביד היוצר הוא בידו יתברך, אך עם כל זה האור והשפע הנמשך על ידי מלאך ושליח הוא ממקור סדר ההשתלשלות, שמבחינה זו נמשך על ידי השתלשלות עילה ועלול, ומתלבש בבחינת מלאך או שרף כו'. לא כן ההמשכה שמלמעלה מסדר ההשתלשלות, אין המלאך יוכל להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו כו', וזהו ענין "אני ולא מלאך" כו', ועין מה שנתבאר בד"ה "ויקרא אל משה".

אך להבין מה שכתוב "אני הוא ולא אחר", דמכיון שכבר פירש "ולא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי השליח", אם כן מי הוא האחר שיצטרך לומר על זה עוד "אני ולא אחר"? והענין הוא, כי הנה באלול ועד יום הכיפורים מזכירין י"ג מדות הרחמים, להיות שהם המשכות עליונות המתגלות בבעל תשובה. כי מאחר שחטא ופגם, במה יתוקן? אלא על ידי המשכות עליונות, שמאד נעלה וכחשכה כאורה כו'. ולכן הם שהמשיכם משה רבינו עליו השלום בחטא העגל לתקן החטא. והנה שם נאמר "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו" כי "ארץ אפים ראה" – אף לרשעים כו', וכדי שלא יהיה יניקה לחיצונים גם כן,

בתוך סדר ההשתלשלות ולכן הוא לא יכול לקבל דבר שהוא למעלה מהסדר הזה. ועין מה שנתבאר בד"ה "ויקרא אל משה".

החלוקה וההבדלה בהמשכת השפע

אך להבין מה שכתוב בהגדה "אני הוא ולא אחר", שזה ההמשך של "אני ולא מלאך" וכו'. דמכיון שכבר פירש "ולא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי השליח", אם כן מי הוא האחר שיצטרך לומר על זה עוד "אני ולא אחר"? הרי לכאורה כל מי שהיה יכול להיכלל כבר נמנה.

והענין הוא, כי הנה באלול ועד יום הכיפורים מזכירין י"ג מדות הרחמים, להיות שהם המשכות עליונות המתגלות בבעל תשובה. ומדוע יש המשכות עליונות שמתגלות בבעל תשובה? כי מאחר שחטא

והיינו כי מה שנמשך על ידי מלאך או שליח עם היות שהכל ממנו יתברך והמלאך הוא רק שליח וכחומר ביד היוצר הוא בידו יתברך, אך עם כל זה האור והשפע הנמשך על ידי מלאך ושליח הוא ממקור סדר ההשתלשלות, ולכן יש למלאך סדרי גודל ולכן יש לו הגבלות של גדולים וקטנים, והוא מוגדר בכל מיני הגדרות. שמבחינה זו נמשך על ידי השתלשלות עילה ועלול, ומתלבש בבחינת מלאך או שרף כו'. ולכן יש למלאך תפקיד ומהות מוגדרים, שהוא איננו יכול לצאת מהם.

לא כן ההמשכה שמלמעלה מסדר ההשתלשלות, אז אין המלאך שהוא מוגדר יוכל להיות כלי ושליח לגילוי בחינה זו כו', משום שהיא מעבר לסדר ההשתלשלות. וזהו ענין "אני ולא מלאך" כו', מפני שגילוי שהוא מעל לסדר ההשתלשלות איננו יכול להגיע על ידי מלאך, משום שהוא בעצמו

ולכן י"ג מידות הרחמים הם שהמשיכם משה רבינו עליו השלום בחטא העגל לתקן החטא. שוב, בשביל לתקן את חטא העגל צריך את י"ג מידות הרחמים, מפני שהן נמצאות במדרגה גבוהה שבה אפשר גם לתקן גם את החטא. והנה שם נאמר "וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו" (שמות לד,ח). השאלה היא מה גרם הפעם למשה להרגיש שהוא צריך פתאום להשתחוות, יותר מאשר בגילוי הקודם? הסיפור כאן הוא שהקב"ה מדבר עם משה ומשה מבקש התגלות, וכאשר ה' אומר לו "ה' ה', א-ל רחום וחנון" וכן הלאה – אז משה ממחר ומשתחוה. פירושו של דבר שהאיש שיכול לדבר עם ה' פנים בפנים רואה עכשיו משהו בדרגה כל כך גבוהה עד שהוא צריך ליפול על פניו.

אם כן, מדוע משה השתחוה? כי "אך אפים ראה", ומדיה זו נסובה אף לרשעים כו' (ראה סנהדרין קיא,א). מידות הרחמים העליונות הן כל כך גבוהות, עד שבצד מסוים התיקון בהן יכול להיות באופן כזה שאין הבחנה בין הצדיק והרשע. מכיוון שהדרגה הזו בעצם שוברת את כל הסדרים והמערכות, מפני שהיא מעבר לכל התחומים, הרי שבתוכה גם מי שהיה רשע יכול להיעשות צדיק.

וכדי שלא יהיה יניקה לחיצונים גם כן. אם יש השפעה מתמדת של האור שהוא למעלה מההגבלות, אז יכולה להיות הזדמנות לכל דבר באשר הוא לגדול, וממילא יש ממנו יניקה גם לחיצונים – כמו גם לדברים האחרים. אני לא יודע אם אנשים היום יודעים איך משקים פרדס, אבל אחת הבעיות בעניין הזה היא שאם

ופגם, במה יתוקן? אלא על ידי המשכות עליונות, שמאד נעלה וכחשכה כאורה כו'. בעל התשובה צריך המשכה עליונה יותר מפני שלאחר שהוא פגם בתוך הסדר הוא לא יכול להגיע לתיקון מתוך הסדר בעצמו. בעל התשובה עדיין נמצא בתוך המערכת, ומכיוון שהוא קלקל את המערכת הוא לא יכול לתקן אותה מתוכה. כדי לעשות תיקון הוא צריך ללכת לדרגה שהיא גבוהה יותר מן המערכת, ואז הוא יוכל לעשות תיקון בדברים שהוא פגם בהם. זאת אומרת שיש כאן איזשהו סדר מסוים, ואם אני פוגע בו אני צריך כביכול לעבור אותו כדי לשוב ולתקן אותו.

אגב, זה דבר שקורה גם בכל מיני מקומות. כאשר יש פגם בתוך תת-מערכת, אז צריך לעלות למערכת הראשית כדי לתקן את הפגם הזה, ואם אני אשר בתוך תת-המערכת שלי אני כנראה לא אוכל להתגבר על הפגם מפני שאני מצוי בתוכו. אני צריך לצאת למערכת גדולה ועליונה יותר שהיא יכולה לשלוט על המערכות הקטנות יותר, ועל ידי כך יהיה ניתן לתקן את הפגם. הדבר הזה נכון גם למכשירים מכניים בעלי מערכות פנימיות, שכדי לעשות תיקון במערכת פנימית צריך להגיע למערכת בקרה גבוהה יותר, וגם לגבי מערכות ביולוגיות, במחשבים, וכן הלאה. בכולם אפשר לראות שכאשר מערך מסוים פגום, צריך לעלות לא רק לעקוף את המערך הפגום אלא גם להגיע לדרגה גבוהה יותר, ומתוך הדרגה הזו ורק ממנה אפשר לעשות תיקון.

זה היה בקשת משה "ונפלינו אני ועמך" – ביקש שלא תשרה שכינה. והבטיח לו הקב"ה "גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה", הא אילו לא הבטיח לו כן היה שורה, וכמו בבלעם הגם שהיה מזוהם כו', לפי שהוא יתברך כל יכול, ו-"כחשכה כאורה" כו', "גם חשך" כו'. ומשם היה יניקת פרעה באחורי העורף, מקום גבוה כו'. ולכן "עבדים היינו לפרעה במצרים" כו', אך בצאתם ממצרים - "בעבור זה", "בשעה שיש מצה" המשכת מוחין דאבא שמלמטה באתערותא דלתתא, שהיא עשיית המצווה היה אור אבא נמשך 'לי' בפנימית בבחינת ישראל, ולא נמשך לחיצונים. וזהו "לי ולא לו, אלו היה שם לא היה נגאל". ולא כאשר מתחלה שהיינו עבדים לפרעה, שהיה לו יניקה מאור אבא מאחוריים כו'. וזהו "ולא אחר", והיינו על ידי המצוה נמשך 'לי' בפנימית, ונמצא שהמצה גרם לצאת ממצרים, "כי בחפזון" כו' המשכת אור אבא כו'.

אחד ש-"ולא קם נביא בישראל כמשה – אבל באומות קם, ואיזה? זה בלעם בן בעור" (ספרי דברים לד, י), כלומר שבלעם הוא גדול כמשה, ומצד שני יש אוצר גדול של דברים מגונים שחכמים אמרו על בלעם, כגון פחיתות הנפש ושחיתות. כיצד שני הדברים הללו יכולים לדור בכפיפה אחת? אלא שהשראת הנבואה היא מעבר לכוח התבונה ומעבר לדרגת הקדושה; ולכן למשל אדם יכול להיות קדוש אבל זה לא אומר שהוא בהכרח ייעשה נביא. הקפיצה לדרגת הנבואה היא מתנה של מעלה ולא הישג של מטה, ולכן כאשר הקב"ה כביכול נותן את המתנה של נבואה הוא יכול כביכול 'לזרוק' אותה על כל אדם. ממילא, כשם שהיא יכולה להיזרק על אדם גדול ויפה, היא יכולה להיזרק גם על יצור מכוער ומלוכלך. ומדוע לולא בקשתו של משה הקב"ה היה שורה שם? לפי שהוא יתברך כל יכול, ו-"כחשכה כאורה" כו', "גם חשך לא יחשיך ממך" כו'. זאת אומרת שכשם שהקב"ה יכול לשכון

מציפים איזה אזור במים – אז אמנם משקים את העצים, אבל ככה גם משקים את עשבי הבר ואת הקוצים. במילים אחרות, הבעיה כאן היא שהשפעה שהיא איננה מבוקרת ומחולקת כמו שצריך, אז היא כוללת את כולם – גם את הרעים וגם את הטובים, וממילא היא נותנת לעולם באותה המידה.

זוהי אם כן הסיבה לכך שמשה השתחוה, וגם זה היה בקשת משה "ונפלינו אני ועמך" (שמות לג, טז), שם הוא בעצם ביקש שלא תשרה שכינה על אומות העולם, והבטיח לו הקב"ה "גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה" (שמות לג, יז) – הא אילו לא הבטיח לו כן, אם הקב"ה לא היה מבטיח לו, היה שורה, וכמו בבלעם הגם שהיה מזוהם כו', ובכל זאת, הוא היה נביא גדול.

מצד מסוים בחינת הנבואה היא לא בחינה של השכלה אנושית, מפני שהיא לא תלויה בהכרח בהגדרתו האישית של האדם, אלא הנבואה היא דרגה שמצויה מעבר לכן. לכן למשל חכמים אמרו מצד

מפני שגאולת מצרים זו הייתה גאולה מבחינה, זאת אומרת שהיא לא שברה את כל הגבולות: "לי ולא לו", לאלה ולא לאחרים, אלה לקו ואלה לא לקו. ההבחנה שקיימת בגאולת מצרים קשורה גם לדם שהיה צריך לשים על הפתח: כל אלו שהיו שותפים לרצון לצאת ממצרים, כל אלו שהיו שותפים לדבריו של משה, היו צריכים לעשות איזה כלי כדי להיות מוכנים להשראה ולהארה העליונים; אילו הם לא היו עושים כלים, אז באמת לא היה נוצר איזשהו הבדל בין אחד לשני. ולא כאשר מתחלה שהיינו עבדים לפרעה, שהיה לו יניקה מאור אבא מאחוריים כו'. הגאולה ממצרים הייתה לא רק בזה שהייתה הארה עליונה, אלא גם בזה שההארה הזו הייתה ספציפית, שהיא הייתה מכוונת דווקא לאלה שנגאלו. וזהו "אני ולא אחר", והיינו על ידי המצוה נמשך 'לי' של "עשה ה' לי" בפנימית, כלומר בגלל שזה עניין פנימי, על ידי עשיית המצווה האדם בעצמו נעשה אחר. ונמצא שהמצוה גרם לצאת ממצרים, "כי בחפזון" כו' (דברים טז, ג), המשכת אור אבא כו'. החיפזון של עשיית המצוה, של מעשה המצווה של קורבן הפסח וכל מה שקשור לעניין הזה, הוא הכלי לכך שישראל יצאו ממצרים. לפני שישראל יצאו ממצרים, אז היה את פרעה – שהוא בעצמו חי בדרגה גבוהה, כלומר אם ישראל הם מבחינת פנים אז הוא מבחינת העורף, אבל הם עומדים באותו גובה. לכן, כדי שבכל זאת תהיה הבחנה ישראל צריכים לעשות כלי, ועל ידי כך הם ימשכו עליהם את ההבחנה הפנימית הזו.

בתוך המקדש, כך הוא יכול לשכון במקום הכי מלוכלך.

ומשם היה גם יניקת פרעה, שהוא היה בבחינה של אחורי העורף, מקום גבוה כו'. ולכן "עבדים היינו לפרעה במצרים" כו'. פרעה בעצמו היה מצד אחד דמות גדולה והייתה לו יניקה מהדרגות העליונות, ולכן הוא היה יכול לשלוט בישראל. ועם כל זאת, הוא היה יכול להיות גם פרעה, שהוא איש שעובד עבודה זרה ויש לו עוד כל מיני גינויים. – וזה לא מפריע, משום שבדרגות הללו שהן הדרגות של בלי גבול, אין גבולות. לכן, משה ביקש אחרי ההתגלות של "ג מידות את ההגבלה של המידות כך שהן לא ישרו בצדדים אחרים. זאת אומרת שהתפילה הנוספת של משה, "ונפלינו אני ועמך מכל הגוי אשר על פני האדמה", אומרת שלא די בזה שאנחנו מקבלים את השפעה הזו, אלא שצריך לדאוג לכך שהיא לא תשפיע ללא כל הבחנה – מכיוון שאז היא יכולה לטפח את הצד האחר בדיוק כמו את הצד של הקדושה.

אך בצאתם ממצרים, "בעבור זה" – בשעה שיש מצוה המשכת מוחין דאבא שמלמטה באתערותא דלתתא, שהיא עשיית המצווה. מפני שהמצוה נוצרת על ידי שישראל עושים מצוות, ועל ידי ההתעוררות שלהם מלמטה הם עושים כלי להשראת הקדושה, אז היה אור אבא נמשך 'לי' בפנימית בבחינת ישראל, ולא נמשך לחיצונים. משום ששם היה איזשהו כלי והכנה לקבל את ההשראה.

וזהו מה שאומרים על הבן הרשע: "לי ולא לו, אלו היה שם לא היה נגאל". מדוע?

אבל כל שבעת הימים הוא אחר יציאת מצרים, "מצות יאכל את שבעת הימים" והיינו לדורות, כי אבותינו לא היו צריכים לזה אלא שלא הספיק ממילא כו'.

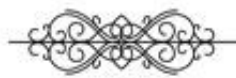
להאכיל את המידות במצה כדי לתת למידות הללו את התיקון. בימים הללו אנחנו צריכים לעשות את תיקון המידות, ולכן אנחנו צריכים לעשות מצה, לשמור אותה ולהיזהר מן החמץ, וזאת על מנת שנוכל להגיע באופן אחר לאותו תיקון שמתרחש כאשר יש גילוי שכינה ממילא. שוב, מכיוון שלנו אין גילוי שכינה כזה אנחנו נזקקים לפעולה, לעבודה של שינוי בתוך הדברים, ולכן כדי לתקן את הימים שבאים לאחר מכן אנחנו צריכים לעשות מצה.

בפורים צריכים להגיד 'חג כשר ושמח', ובפסח צריכים להגיד 'חג שמח וכשר'. והטעם הוא שבפסח, מן הסתם, אנשים דואגים לכשרות, אבל לפעמים יש אנשים שיש להם עצבים מיוחדים, וכשמגיע פסח הם נמצאים במורא ובפחד גדול – אז הם צריכים שיגידו להם שיהיה חג שמח, ואחר כך בדרך אגב שהוא יהיה גם חג כשר. בפורים השמחה היא טבעית, אבל צריך לדאוג גם שהחג יהיה כשר – ולכן בפורים צריך קודם כל להגיד חג כשר.

אבל כל שבעת הימים הוא אחר יציאת מצרים, "מצות יאכל את שבעת הימים" (שמות יג, ז), והיינו הציווי הזה בא לדורות, כי אבותינו לא היו צריכים לזה אלא שלא הספיק ממילא כו'. אנחנו מצווים לשמור את המצות ולהישמר מהחמץ כל שבעת הימים, אבל אבותינו לא היו צריכים להישמר מן החמץ כל שבעת הימים – מפני שאצלם הוא פשוט לא היה יכול להחמיץ. ביציאת מצרים היה להם גילוי כזה שהניח להם, לפחות במשך הימים הללו, שהבצק לא יחמיץ; לנו אין שום אחריות שביום אחרי הסדר הבצק לא יחמיץ. מדוע? מפני שאצלנו אין גילוי שכינה כזה של "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה".

מכיוון שכך, אנחנו צריכים כביכול להאכיל את שבעת הימים, לפרנס את שבעת הימים במצה. המצה הראשונה שישראל עושים כדי לאכול עם הפסח היא זו שנותנת להם את הייחוד וההתייחדות לקבל הארה של מעלה, וזהו ייחוד ממין מסוים ובדרגה מסוימת, שבגללו יש התגלות כזאת שיכולה להגיע למצרים והיא פוסחת עליי אבל לא פוסחת על האחר. ההתגלות הזו נשארת רק בתחום הפנים, ולכן היא מגיעה רק לישראל ולא לפרעה. הבעיה היא שזו ההארה רק של המצה הראשונה, אבל ההארות שבאות לאחר מכן הן לא באותה המידה ולא באותה הדרגה, אלא הן רק סוג של זכר לאותה הארה ראשונה. לכן, מכאן ואילך אנחנו צריכים לפרנס את הימים, כביכול

גיליון שבועי עם ביאורי חסידות של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל, שנודע במהלך השנים בשל פירושו לתלמוד, היה גם מורה לחסידות. סגנונו הקולח, ישיר והפשוט, מבקש לבאר את תורת החסידות העמוקה באופן נהיר ורלוונטי מתמיד. במשך כשישים שנה מסר הרב שיעור שבועי בחסידות, "חוגי חן למשנת חב"ד", אשר עסק בספרי היסוד של תורת חב"ד.

בגיליונות השבועיים מובאים ביאורים על ספרי 'תורה אור' ו-'ליקוטי תורה', שהם קבצי מאמרי חסידות מעמיקים מאת ר' שניאור זלמן מליאדי - בעל התניא ומייסד חסידות חב"ד - על פי סדר פרשות השבוע. בשיחה חיה ובחן, מבאר הרב את מושגי היסוד והשקפתה של החסידות, ומכניס את פנימיותם של המאמרים אל תוך עולמם ונפשם של הלומדים. השיעורים והגיליונות מכוונים להאיר ולעורר את השומעים לחיות, התלהבות וכנות בעבודת ה'; לתפילה, התמסרות ודבקות בקב"ה.

נשמח לתרומה עבור
המשך הפצת הגיליונות!
תרומה מומלצת: ₪ 2

לקבלת גיליון
שבועי דיגיטלי

המעוניין לקבל את הגיליון בכל שבוע, מודפס או דיגיטלי, מוזמן ליצור קשר:

TalmideiHarav@gmail.com | 055-663-1275

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

